

ÖZET

Hisar dergisinin önde gelen temsilcilerinden biri olan Mustafa Necati Karaer, şiir yazmaya Garipçilerin şiir geleneği bağlarını tamamen koparmaya çalıştıkları 1940'lı yıllarda halk şiiri tarzında başlamış; giderek geçmişle günümüzü kaynaştıran bir şiir anlayışına ulaşarak özgün bir kompozisyon vücuda getirmiştir.

Çocukluğu “Kerem ile Aslı”, “Âşık Garip”, “Billûr Köşk” gibi halk hikâyelerinin okunduğu, masalların anlatıldığı, koşma ve türkülerin söylendiği bir çevrede geçen sanatçı, edebî kişiliğinin oluşumunda bu zengin ve köklü kaynaktan yararlanmasını bilmiştir.

Mustafa Necati'nin üslûbunu kuran öğeler arasında zengin muhayyilesinin önemli bir yeri vardır. Özellikle sevgili ve zaman etrafında geliştirilen imgeler, ona yalnız Hisar grubu içinde değil; Cumhuriyet dönemi şiirimiz içinde de özel bir yer açmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mustafa Necati Karaer, Hisar şiiri, imge,

MUSTAFA NECATİ KARAER'İN ŞİİRİNDE İMGE DÜNYASI

Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Hisar şiirinin önde gelen temsilcilerinden biri olan Mustafa Necati Karaer, şiir yazmaya halk edebiyatı ürünlerinden ilham alarak başlamış ve zamanla geleneğin sağlam temelleri üzerinde özgün bir üslûba ulaşmıştır. Gençlik dönemi ürünlerini, Garipçilerin şiir geleneği bağlarını tamamen koparmaya çalıştıkları 1940'lı yıllarda halk şiiri tarzında vermiş; giderek, geçmişle günümüzü kaynaştıran bir şiir anlayışına ulaşarak özgün bir kompozisyon vücuda getirmiştir.

Çocukluğu “Kerem ile Aslı”, “Âşık Garip”, “Billûr Köşk” gibi halk hikâyelerinin okunduğu, masalların anlatıldığı, koşma ve türkülerin söylendiği bir çevrede geçen Mustafa Necati, hayal dünyası zengin bir şairdir. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını böyle bir “hikâye ve masal atmosferi”nde geçiren sanatçı, edebî kişiliğinin oluşumunda bu zengin ve köklü kaynaktan yararlanmasını bilmiştir.

Şiiri meydana getiren öğelerden biri de, “hayal / imge”dir. Sanatçının hayal unsurlarını kullanmada gösterdiği özgünlük, şahsî üslûbu kuran temel öğelerden biridir. Sanatçılar zengin, güçlü ve çok yönlü hayalde canlandırma (imgeleme) yetenekleri sayesinde, dış dünyadaki varlıkları ve olayları -duygu ve düşüncelerini de katarak teşbih, istiare, mecaz vb. yollarla- daha farklı gösterebilme (imgeleştirme) yeteneğine sahiptirler.

Şiir, birçok malzemenin uyumlu birleşiminden oluşan kompleks bir yapıdır. Bu estetik yapı içinde imgenin çok özel bir yeri bulunmaktadır. Wellek (1993: 160)'e göre; -bir şiir konu veya tema bakımından değil de, nasıl bir söyleyişe sahip olduğu açısından irdelendiğinde- istiare, sembol ve mit'le birlikte şiirin merkezî yapısını kuran dört temel öğeden birisini de “imge” oluşturmaktadır.

İmge (imaj, hayal) hem psikolojiyi, hem de edebiyat incelemelerini ilgilendiren bir terimdir. Psikolojide, “duyu örgenlerinin dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri; duyuşsal bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar” olarak tanımlanan imge; edebiyatta, “anlatılmak isteneni daha canlı, daha duyulur biçimde anlatmak için onunla başka şeyler arasında bağlantı kurarak tasarlanan yeni biçimler” (Özkırımlı, 1990: 681)”; “*sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışı*” (Aksan, 1993: 32) olarak tanımlanmaktadır.

Duygu ve düşüncelerin hayallerle süslenmesi, şiiriyeti meydana getiren özelliklerden biridir. Mustafa Necati, sevgiliyi “ebemkuşağı”na, “İstanbul sabahı”na, ruh dünyasına bağlı olarak “içindeki gökyüzü”ne... benzeterek, yeni ve özgün imgeler kurmuştur. Örnekleri çoğaltmak mümkündür: rüzgâr, bulut, ceylân (güzeli), güvercin, tomurcuk, çiçek, karanfil, yer / yurt. “Sevgili” çevresinde oluşturulan bu imgeler, Karaer'in varlığı çok yönlü idrâk edişinin göstergeleridir.

Şair, sevgilinin kendisinden başka; eli, gözü, saçı ve dudağı çevresinde yoğunlaşan imgeler de kurmuştur:

sevgilinin eli: rüzgâr gülü, nehir, çiçek, bir saksı karanfil, gül kurusu; **sevgilinin yüzü:** deniz, yangın, yediveren; **sevgilinin dudağı:** çiçek, gül, kuş; **sevgilinin saçı:** ırmak, salkım söğüt gölgesi; **sevgilinin gözü:** yıldız.

“Sevgili”yi soyuttan somuta birçok varlığa benzeten şair, onun karşısında kendisini de; “ses, sevgi, rüzgâr adam, hürriyet, güvercin, İstanbul” benzetmeleriyle ifade eder.

Sanatçı, iç dünyasını daha etkili bir şekilde dile getirebilmek için, dış dünyadan da yararlanır:

“İstanbul’a döndürdüler yüreğimi,
İki yakasında iki ayrı hasret.”¹

Yukarıdaki dizelerde şair, hasret acısı çeken yüreği ile İstanbul arasında bir ilgi kurmaktadır. Boğazın iki yakası olan Anadolu ve Rumeli toprakları, şaire göre, tıpkı araya bir bıçak gibi giren deniz tarafından kopartılmış ve birbirlerine hasret bırakılmışlardır. Şiirimizde İstanbul’la ilgili yapılmış özgün benzetmelere, Mustafa Necati de, “yürek-İstanbul” benzetmesiyle bir yenisini eklemiştir.

Sevgi ile İstanbul’u özdeşleştirme, Karaer’in başka şiirlerinde de görülen bir özelliktir:

Bebek’te ellerin, Küçüksu’da yüzün,
Sırtında deniz mavisini blüzün;
Kavak ağaçlarınca ince uzun
Bir İstanbul sabahında seni buluyorum.²

Aşağıdaki dizeler, varlıklara kendi duygularını da katan şairin zengin hayal dünyasını göstermektedir:

İyice incelmış bir Ekim güneşi,
Upuzun diliyle bir kedi öpmesi³

Kâğıthane kıyısında bir sıra selvi
Oturmuş gözyaşı döker siyim siyim⁴

Minareler selvilerle kolkola;
Lâlelerle uyanan İstanbul’a
Yakındır sabahın gülümsemesi.⁵

Varıp gördüler ki Muş Ovası’nda
Bahar, bir taze gelin gibi yatar.⁶

“Zaman”la ilgili duyguların dile getirildiği şu dizeler, şairin değişen ruh hâline bağlı olarak varlıkları ya da kavramları nasıl idrâk ettiğini göstermektedir:

Kara kanatlı kuşları zamanın
Alıp götürsün beni ülkenize,
Başka ne yerim var, ne yurdum.⁷

Mavi kanatlı bir kuş gibi zaman
Dönüp gelir mi o uzak yerlerden⁸

¹ İstanbul Destanı, Kuşlar ve İnsanlar, s. 27.

² İstanbul Olmak, Sevmek Varken, s. 19.

³ Asker Kaputum, Güvercin Uçurmak, s. 83.

⁴ Kâğıthane Zamanı, Sevmek Varken, s. 101.

⁵ Üçüncü Selim, Ses Mimarlarımızdan Şiirler, s. 10.

⁶ Nemrut Dağı, Kerem ile Aslı, s. 119.

⁷ Sevebildiğin Kadar-1, Güvercin Uçurmak, s. 56.

“Kara kanatlı kuş” ve “mavi kanatlı kuş” tamlamalarında şairin içinde bulunduğu ruh atmosferi, renk izafe edilerek, “zaman” iki farklı ruh hâliyle idrak edilmiştir. Şiirinde “zaman” temasına geniş yer veren Karaer’in bu kavramla ilgili olarak kullandığı mecazlara şu örnekler gösterilebilir:

zaman: ırmak, deniz, merdiven, masal kalesi, resim, (dört nala koşan) at, gül; **sabah:** (hızla koşup giden) at, beyaz bir korku; **gece:** insan, (bir gözü kör, yorgun bir) at; **yarın:** suyu kesilen ırmak, ufukta sonsuz bir mevsim; **yıllar:** siyah-beyaz bir tünel; **bahar:** anne, taze gelin.

Mustafa Necati’nin ilham kaynakları arasında halk kültürü ve ürünleriyle, Türk milletinin tarihî zaferleri ve kahramanları önemli bir yer tutar. Şair, çeşitli telmihler kullanmak suretiyle, bunlara şiirlerinde geniş yer verir:

Hep üçüncü boyutunda zamanın
Ağırlık bir çalar saattir, vurur,
Aslı’dan kalma.
Ve çok çok düğmeler
Bir ateş olur Kerem’in elinde
Bir serin elma...⁹

kıtalarında, Kerem ile Aslı’nın bir türlü kavuşamamalarına ve âşıkların yanarak ölmelerine sebep olan “sihirli fistan” a telmih vardır.

Deniz kıyısında durmuş devrin askerleri,
Beyaz atlı adam dalmış uzaklara,
Durgun sularla büyür düşüncesi.
Aşkın, sabahın, kalbin bulutlarında
Gürül gürül bir gök gürlemesi:
-Mehmet, ilk işin İstanbul’u almak ola!
Beyaz atlı adam dalmış uzaklara.
Gemilerle donanmış dağ başları,
Upuzun bir sessizlik çökmüş kavaklara
.....
Tavında demir gibi yeniçeriler, erkek;
Bir kolu havada kaldı İshak Bey’in,
Arkasında Ulubatlı Hasan
Tırmandı surlara ve Allah’a
.....
Koptu demirlerin son halkası,
Düştü orta zaman;
Bahtı açık,
Yüzü kara.¹⁰

İstanbul’un fethini anlatan bu şiirde, Fatih Sultan Mehmet’e gemilerin karadan Haliç’e indirilmesine, İshak Bey’e, Ulubatlı Hasan’ın bayrağı surlara dikerken şehit olmasına ve “Ortaçağ”ın kapanıp “Yeniçağ”ın açılmasına telmih yapılmıştır.

“Asker Uyumaz” isimli şiirinde de şair,

Bir Mayıs’ı vardı Fatih’in
İstanbul’a bakar,
Bir Mayıs’ı vardı Mustafa Kemal’in
Samsun’a çıkar.
Mayıs ayları hürmete gebe¹¹

⁸ Rahmi Bey, Ses Mimarlarımızdan Şiirler, s. 26.

⁹ Yunus Toprağı-1, Güvercin Uçurmak, s. 67.

¹⁰ İstanbul Kapılarında, Sevmek Varken, s. 127.

dizeleriyle İstanbul'un fethedildiği gün olan "29 Mayıs"a ve "millî mücadele"nin başlangıcı olarak kabul edilen "19 Mayıs"a ve her iki zaferin liderlerine telmihte bulunmuştur.

Sanatçının, çeşitli vesilelerle telmihte bulunduğu kişiler arasında Orhan Bey, Mimar Sinan, Yunus Emre, Karacaoğlan, Koroğlu, Nedim, Mehmet Âkif, Ahmet Hâşim, İtrî, Hacı Ârif Bey, İsmail Dede Efendi, Renair, Picasso, Piyer Loti, Schuman gibi isimler bulunmaktadır. Bu isimler arasında sanatçılara ait olanların daha fazla olması, Karaer'in ilgi sahasını göstermesi bakımından önemlidir.

Mustafa Necati, sanatın çeşitli şubelerinden ilham alarak, ilgi çekici imgeler kurar:

Sedefe kesen sularında boynun
Sesleri emzirir bir keman.¹²

dizelerinde keman, sesleri emziren bir anneye benzetilerek estetik değeri yüksek bir terkibe ulaşılmıştır.

Eski çeşmeler misâli şarkılar.
Zamanın içinden yol bulup çıkar
İnce saz benizli yarınlara.
Yıllanmış şarap gibi dura dura
Beşiktaş ufkunda böyle her akşam,
Ayrılık saatine vurur hüzzam.¹³

kıtasında şarkılar, eski çeşmelere; hüzzam makamı da yıllanmış şaraba benzetilerek alışılmışın dışında bir mecazî ifadeye yer verilmiştir.

Şairin yine sanatla ilgili olarak kurduğu imgelere örnek olarak "şiiir: tutunacak dal; nağme/melodi: gülsuyu; türküler: ırmakların süt kardeşi; şarkılar: içki; Hicaz (makam): ses yağmuru" gösterilebilir.

Mustafa Necati, gökyüzünden de zengin intibalar almış ve şiiirlerinin hayal dünyasını bu taze imgelerle süslemiştir:

gökyüzü: açık kalmış şemsiye; **yıldız:** lâmba, çocuk, sigara ateşi; **ay:** bakır para, bakır tepsi, gümüş tepsi, bayrak; **bulut:** kadın, sarhoş (insan); **yağmur:** temmuz merdivenleri; **rüzgâr:** sırma saçlı kadın.

Sanatçı, insanlara ait varlık ve kavramlara ilişkin izlenimlerini gökyüzü unsurlarına benzetmek suretiyle de dile getirir:

şiiir: bulut; ses: yağmur; yarın : ufukta sonsuz bir mevsim; ev: gökyüzü; ben (kendisi): rüzgâr adam; el: rüzgâr gülü; göz: yıldız.

Mustafa Necati'nin olgunluk dönemi şiiirlerinde yerleşerek üslûbunun özgünlüğünü sağlayan ve edebî kişiliğinin en belirgin özelliklerinden birini oluşturan özel duyuş tarzı, şiiirinin her döneminde "yalnızlık, can sıkıntısı, hüznün korku ve ölüm" temalarıyla ortaya çıkar. Bu karanlık ruh tablosu, birtakım varlıklara ve kavramlara benzetilmek suretiyle, mecazlarla ifade edilir:

Gecelerle kaldırımlarla çoğalan
Yosma bir korku gelir, çırılçıplak;
Üstelik bulut gibi sarhoş, bulut...¹⁴

dizelerinde şiiir, duyduğu korkuyu sarhoş bir yosmaya benzeterek, korkunun çoğaldığı zaman ve mekânla (gece-kaldırım), "yosma"nın dolaştığı zaman ve mekân arasında bir ilgi kuruyor.

Sanatçının ruh dünyası etrafında kurduğu imgelerden bazıları şunlardır:

acı: yediveren, çocuk, delikanlı, kahraman; **hüzün:** çocuk, türkü, kahramanlık; **Öfke:** kara at; **sevinç:** (yavaş yavaş demlenen) çay; **kıskançlık:** (içimizdeki dimdik) mum; **sevda:** semaver; **aşk:**

¹¹ Asker Uyumaz, Sevmek Varken, s. 125.

¹² Yeniden Doğmak, Güvercin Uçurmak, s. 61.

¹³ Hacı Ârif Bey, Ses Mimarlarımızdan Şiiirler, s. 15.

¹⁴ Ses Duvarı, Güvercin Uçurmak, s. 73.

kapalıçarşı; **yürek:** serçe, sağır taşlı fırın, uçurtma, demlenmiş çay; **gönül:** başıboş kısrak; **kalp:** yediveren gül.

Emekli bir subay olan Mustafa Necati, liseden itibaren adımını attığı askerlik mesleğini yurdumuzun bir çok kasaba ve şehrinde icra etmiş, Türkiye'nin her köşesinden gelen "Mehmetçik"le gönül birliği kurmuştur. Bu mesleği 25 sene sürdüren şair, sadece tema olarak değil, mecazî ifadeler olarak da askeri deyim ve terimlerden yararlanmışır.

Üstüme üstüme gelir çıkmazlarda,
Uygun adımlarla hüznün askerleri.
Bir güvercin gibi yıkanma zamanı
Acılarımın eskimiş beyazlarda.
Hepsi de silâh kuşanmış, ucunda,
Kaçamam ya, pırıl pırıl süngüleri;
Beni kurşuna dizecekler biliyorum,
Besbelli ikizler burcunda.¹⁵

Bu dizelerde hüznün, "pırıl pırıl süngülü silâhları kuşanmış" ve "uygun adımlarla yürüyen" askerlere benzetilmiş ve şiir baştan sona askeri deyimler üzerine kurulmuştur.

Anılar, silâh kuşanmış bir manga.
Çağırır, deli yağmurlar altına¹⁶

dizelerinde, "anılar"ın silâh kuşanmış bir "manga"ya benzetilmesi, askerlik mesleğini yakından tanıyan bir şairin "buluş"u olan ilgi çekici bir benzetmedir.

Sanatçı, askerlik mesleğiyle ilgili olarak Cumhuriyetimizin kurucusu "Mustafa Kemal Atatürk"ten ilham alarak çok sayıda şiir yazmış ve O'nun etrafında imgeler oluşturmuştur:

Mustafa Kemal Atatürk: yurdun göklerinde kocaman bir göz; milletin aklı; gücümüz kuvvetimiz; betimiz, bereketimiz; Anıttepe'de vuran yürek; askeri nöbette üşütmeyen ateş; rüzgâr; bayrak; **hürriyet:** Mustafa Kemal'in oğlu.

Şair; teşbih, istiare ve mecazlarla ifade ettiği hayal dünyasını, kimi zaman hüsn-i ta'lil sanatıyla da zenginleştirerek etkileyici bir söyleyişe ulaşır:

Kaçak askerleri ardında gecenin
Beyaz bir korku ki sabah, yıldızlar
Kapadı gözlerini birer birer.¹⁷

Penceresi, dünyalar kadar geniş;
Sevda mürekkebiyle mühürlenmiş
Sımsıkı ağızları goncanın.¹⁸

Kıpkırmızı kesildi gelincikler
Başını önüne eğdi bir çiğdem¹⁹

Hayal unsurunun şiirdeki yeriyle ilgili olarak Sadık Tural şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Biz araştırmacıların bir şiirdeki hayal unsurunu değerlendirirken, hayal -ve rüya- kavramını, günlük dildeki karşılığı ile değil, güzel ve güzellik kavramıyla birlikte düşüneceğiz; şairin hayalleri güzelleştirilmiş ve güzelleştirici midir? Orijinal midir? (1983: 10).

¹⁵ İkinci Köprü, Güvercin Uçurmak, s. 99.

¹⁶ Asker Kaputum, Güvercin Uçurmak, s. 84.

¹⁷ Seni Anlatıyorum, Güvercin Uçurmak, s. 44.

¹⁸ Lâtif Ağa, Ses Mimarlarımızdan Şiirler, s. 16.

¹⁹ Kuru Kafa Konuşuyor, Kerem ile Aslı, s. 156.

Şiirlerindeki imgeler dünyası bu uyarı ışığında değerlendirildiğinde, Karaer'in duygu ve düşüncelerini kendine özgü hayallerle süslediğini ve içeriği şiir sınırları içinde ele almayı başardığını söylemek mümkündür. Sanatçının üslubunu kuran öğeler arasında zengin muhayyilesinin önemli bir yeri vardır.

“Kuşlar ve İnsanlar” eseriyle 1981’de Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca Atatürk’ün doğumunun 100. yılı nedeniyle açılan şiir yarışmasında birincilik ödülü kazanan Karaer, 1982’de bu şiirlerin bakanlıkça kitap olarak basılmasıyla, aynı yıl Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından “yılın şairi” seçilmiştir. 1970’te kaleme almaya başladığı ve 1985’te tamamlayarak kitap halinde yayımladığı “Kerem ile Aslı” adlı şiir kitabıyla, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yine “yılın şairi” olarak ödüllendirilmiştir. Özellikle sevgili ve zaman etrafında geliştirilen imgeler, sanatçıya yalnız Hisar grubu içinde değil; Cumhuriyet dönemi şiirimiz içinde de özel bir yer açmaktadır.

Kaynakça:

Aksan, Doğan (1993), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, İstanbul: Be-Ta Basım Yayım.

Karaer, M. Necati (1972), *Sevmek Varken*, İstanbul: Hisar Yayınları.

----- (1977), *Güvercin Uçurmak*, İstanbul: Hisar Yayınları.

----- (1982), *Kuşlar ve İnsanlar*, İstanbul: Hisar Yayınları.

----- (1985), *Kerem ile Aslı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

----- (1995), *Ses Mimarlarımızdan Şiirler*, İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.

Özkırımlı, A. (1990), *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul: Cem Yayınevi, 5. Baskı.

Tural, S. Kemal (1983), “Şiirin Dünyasına Yaklaşmak-2”, *Konevi Dergisi*, Ekim: 10.

Wellek, R ve A. Warren (1993), *Edebiyat Teorisi*, Çeviren: Ömer F. Huyugüzel. İzmir: Akademi Kitabevi.